

« Գանձաւոր կ'ընեն թէ կրօնական տօներուն պահ, պատու թիւեր օր օր կ'աւելան: Կը փախչին, որ իմ հայրենակիցներու մեծագոյն մասը՝ պապական կը բռնեն համար իմ զգացմանը առնելու: Բայց ես չեմ կարծեր, որ կրօնի մեծ արարողը քաղաքական իշխանութեան անհեղինակութեան, այլ կը կործանուի, որ պէտք է կամ կրնայ եկեղեցական իշխանութեան կախումը առնել: Նալ, որ ժամանակիս հոգւոյն պէտք է համաձայնի: »

Մեր ժողովրդեան մտաց հակմանքը աղէկ է: Եւ զատուածութեամբ աւելի աղէկ: Կըլլայ և համարուած եմ, որ այս հակմանքը գեղեցիկ միջոցը օրէնքներէն շաւաղացող սպանելն է, որպէս թէ զգացմամբ կատարուելը պարտաւորութիւնները երկնազօլ պէտք է կատարուին: (Աղջիկ)

Ես իմ երկրիս ապագային վրայ աղէկ յայտնիմ: Ժողովուրդը մեծ յարգանք ունի թագաւորին անձին համար, որ մեր սահմանադրութեանը և անոր հաստատած արարողութիւնները ընդունած է: Եւ բընաւ մէկ կերպով չեմ կրնար ընդունիլ եկեղեցականաց ատեններ, ոչ միայն չեմ ընդունիր այլ և ուղիւ մ'ալ նէ չեմ կրնար, որովհետեւ չի կայ անանկ օրէնք մը, որ քաղաքացիներուն արտօնութիւնն սայ իրենց դատաւորը ընտրելու: »

Հետեւեալ օրը վերստին խօսք եղաւ քաղաքական ամուսնութեան խնդրոյն վրայ, և քանի մը հոգի ալ դէմ խօսեցան:

Ըրդարութեան և գանձուց պաշտօնները և Պ. Սիբիւրսկի՝ ծերաց կուտի գլխաւոր անդամներէն մէկը զանիկա պաշտպանեցին:

Ըրդարութեան պաշտօններն շատ խօսքերէ ետքը ըսաւ. « Ես խղճմանսով աղաւթութեան կուտակից եմ. աղաւթութիւն մը, որ հիմա առ հասարակ ամենեւնի ծանցուած ու ընդունուած է: Պապական եկեղեցին քանի որ եւ կեղեցականաց արտօնութիւններուն պաշտպան կ'ենայ ուղիւ, չի կրնար իր փրկաւէտ աղբեջութիւնը կատարել: Կերպով ի գործ դնել, ինչու որ ան ժամանակը ժողովուրդը կրնայ զանիկա աղաւթութեան թշնամի համարել: »

« Յիշաւի փափաքելն է, որ Հընոմի հետ վեճ չըլլայ, բայց այս փափաքելի հաշտութեան հիմը պէտք է ըլլայ՝ երկու կողման մէկ մէկէ անկախութիւնը և այս անկախութիւնը անհնար է երբոր տէրութիւնն իր իրաւունքներէն հրաժարի: »

« Բաւական պաշտօնեկց նախնազանս ալ յիշեալ օրինաց առաջարկութիւնը պաշտպանելով հաստատեց, « թէ քաղաքական ամուսնութեան օրէնքը պապական եկեղեցւոյ հակառակ չի կրնար ըլլալ, երբոր Վաղըյն, Պէլճի, քայի և ուրիշ պապական երկիրներու

մէջ դատաւարութեամբ չէ: Վաղըյն մէջ քաղաքական ամուսնութիւնը՝ ժողովրդեան բարուց ապահովութեանը պատճառ եղած չէ: »

« Այս օրէնքին գէշ ըսելու համար, պէտք է անկեղծութեամբ պապական եկեղեցւոյ գերազանցութիւնը կամ աստուածայնութիւնը պաշտպանել: Վասնի որ ամենեւնի հարկաւոր, առ մենեւնի ստիպող բարեկարգութիւնները չի կատարուի ինչ, միշտ ծայրայեղութեան հակմանը կը տեսնուին: Այս անանկ գէշ վիճակ մըն է, որ պէտք է բոլորովին վերնայ: Այն ժամանակը միայն կրնանք յայտնելու այնպիսի բարեկարգութիւններ ընելու, որ առանց պապին գործակցութեան չեն կրնար կատարուիլ: (Ժափախաղ-Թիւն) »

« Սիբիւրսկի դարմանք ցուցուց թէ « քրտանեց և քաղաքական կառոււարութեան շահաւոր օրէնքները ի տարից մէջ ասանկ ընդգրկուած թիւն կը գտնեն, որն որ ուրիշ երկիրներու մէջ ամենեւնի չի տեսնուիր, որպէս թէ Սիբիւրսկի տէրութեան մէջ պապականութիւնը մասնաւոր յատկութիւն մը ունի: (Ժափախաղ-Թիւն) »

« Սիբիւրսկի մը մէջ աղէկ օրէնքը՝ կրօնական և քաղաքական իշխանութեանց մէկմէկէ որոշակի բաժնուելուն վրայ կրնայ հիմնուիլ. թէ որ անանկ չըլլայ, երկու իշխանութիւններուն մէկը միշտ վրայ կուտայ: »

« Սիբիւրսկի խօսքը ըմբռնեց յուսալով, որ ծերակուտին յանձնարարական ժողովը իր օրինաց առաջարկութիւնը չափաւորելով, ընտրի օրէնք մը կը շարադրէ այս նիւթոյն վրայ: »

ՌՈՒՍՍՈՒՍՏԱՆԻ Վ. Կայսրը իւր Փաւրիզնաւոր գեապանին ձեռքը ինքնազիր նամակ մը խրկեց Նաբոլէոն Գ. Կայսրէ: »

Այս նամակին մէջ Ռուսաց Վ. Կայսրը շնորհակալութիւններ կ'ընէ Ս. Նաբոլէոնի, 1851 զեկտեմբեր 2 ինչ յիշատակութեամբ բոլոր Նաբոլէոնի մեծ ծառայութիւնն ըրած ըլլալուն համար: Այս յիշատակութեանն ետքին ալ իրեւ նախագահ իշխան ըրած նամ քաղաքականութեան ընթացքը կը գտնէ, և անոր կայսրութիւնը կ'ընդունի այս պայմանով, որ Նաբոլէոն Գ. խաղաղ կենայ և գաշնադրութեց

չի գալի, և խաղաղ կուտայ անոր, որ յաջորդութեան խնդիրը չի խառնէ: « Վարչաւիայի մէջ քօլեոս հիւանդութիւնը բարձրովն դադարած ըլլալուն համար, տեսչութեան վերահասցուն վերստին արգիւյն փողոցներու մէջ ծխախոտ քաշելը, որ քօլեոսային ժամանակը ներքալ էր: »

ԽԱՆԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Ընդեալ ուրբաթ օրը՝ Սիբիւրսկի Պապիւրքի փոխանորդ գերապատիւ Ս. Ռադեցու եպիսկոպոսը Յունաց պատրիարքին գնաց Ս. ծննդեան տօնախմբուելը շնորհաւորելու, և արժանաւոր մեծարանք ընդունուեցաւ: « Եւ զգաւորութեան վիճակին բարեկամութեամբ շնորհակալ Տիգրանեան Սիբիւրսկի վարդապետը, որուն քանի մը ամիսէ ի վեր յիշեալ քաղաքին մէջ բարձր կարգադրութիւններ: Ուստի միտաբար կանխեց, աղջկանց կրթութեան համար բարձր օգտակար հիմնարկութիւններ բերկրուելու ընդերք, անցեալ շաբթուայ մայրաքաղաք հասաւ Եւրոպայէ հալալ յաղգի երկ երկնէն: Նորանեան յարգող մէջ Սիբիւրսկի հետ, որ մեծագուտիւ մէջ (Տան աղային կը դարձնէ: »

« Կալու-Եւր-Գաւաթ. Սիբիւր, ուրուն գեկտեմբեր 8 ինչ Սիբիւրսկայէն միկիրը անցեալ շաբթուայ ծանուցել էինք, ուրբաթ օրը (գեկտեմբեր 26) Սիբիւրսկի շաբթուայ Ֆրգաթանով մայրաքաղաք հասաւ: Սիբիւրսկի այսպիսի ուշանալուն պատճառը 5 օր Սիբիւրսկի 4 օր Շիրա կենտին է, որով իւր ծանապարհորդութիւնը 18 օր տեւեց: Իր մարդ ուղիւն զատ, որ յիտուն հոգի են, Պ. Պատանէ զինուորական հրամանատարը, Պ. թիւն բժիշկը, Պ. Պուլատ և Պ. Կիւպեթէն թարգմաններն և Պ. Պուլատի մայրն ալ հետ եկած են: »

Հոգեհաւոր մայրաքաղաքիս նաւահանգիստը մանեւրն պէս, Վաղըյն գեապան Պ. Եւրաթէ մարքիզը գեապանաւորութեան Պ. Տօբան շահեհաւոր խրկեց Սիբիւրսկի յաջող գալուստը շնորհաւորելու համար: Նախագահ Ֆրգաթանը մայրաքաղաքը ողջունելու համար 21 թիւդանօթ արձակեց, ուրուն պատասխանեցին Ռափհանէի թիւդանօթները, ետքը ծովակալին դըրօշակը ողջունեց 19 թիւդանօթով, ուրուն ալ պատասխանեց նաւահանգը ախ մէջ գտնուած Օսմանեան քորվէթ

մը: « Հետեւեալ օրը Սիբիւրսկի ցամաք ելաւ և Ռափհանէի միկիրը գնաց աղբեջութեան: անիկի իւր ուղեկիցներէն երեք հոգի, Պատանէ սեպուհը, թիւն բժիշկը և Կիւպեթէն թարգմաններ հետն առած գեապանին այցելութեան գնաց: Եւրաթէ Վաղըյն գեապանաւորութեան ելլելով՝ Սիբիւրսկի Վրան թարգմանաւորութեամբ, վերջիշեալ երեք ուղեկիցներուն հետ, գեապանաւորութեան գինուորները առջեւէն բարձրագուտիւ Շիրա-Եւր-Եւրաթէ ֆէնիկին գնաց և երկար տեսութիւնն ըրաւ: Ս. Վսեմութեան հետ, որ մեծ պատուով զանիկա ընդունեց: Սիբիւրսկի Վարձարային Վուրը գնաց բարձրագուտիւ մեծ եպարքարին այցելութեան, ուր իսկոյն զիմեցին պատուազարդ պաշտօնեան և տէրութեան խորհրդայն ատենին նախագահը, և շատ մեծարանք ըրին անոր: Եւրաթէ արտաքին գործոց պաշտօնէին երթալով, անկէց ալ մեծ պատուով ընդունուեցաւ: Կալու-Եւր-Գաւաթը արտաքին շնորհակալութիւն ըրաւ այս մեծարանքներուն համար: »

Կրկնական ժամը տոնին տօնենը ըլլալով վերստին շոգեհաւոր գաւաթ, ուր պիտի բնակի քանի մը օր մինչեւ որ Պրոտա երթայ: »

Կիրակի օրը Վաղըյն գեապանը հաղկեց Սիբիւրսկի ըրաւ, որուն Կալու-Եւր-Գաւաթը ալ հրաւիրուած էր: »

Սիբիւրսկի օրէնքն ետեւ Պ. Եւրաթէ զինուորական բոլոր մարդիկներուն լապտաւ շոգեհաւոր գնաց Կալու-Եւր-Գաւաթի այցելութիւնն ընելու համար: Հոգեհաւոր ետ գաւաթու առ տներ 19 թիւդանօթով ողջունեցաւ: »

« Եւրան կողմէն Յունաստանի գործակալար գեապան Նէշէթ պէլը շաբթուայ օրը թիւդանօթով շաբթուայ ելաւ իւր պաշտօնատեղին երթալու: Եւրան թարգմանաւորութեան անգամ Հասան Էֆենդի ալ գեապանաւորութեան պաշտօնով հետը գընաց: »

« Թեաւալունիկէն գեկտեմբեր 23 թիւդով կը գրեն տեղոյս գաղղկական յաւանալու գրի: »

« Կայսերական զօրքերը Շարուա յի ժող յապետքի բերդը գարտաղ

ԲՆԱԿԱՆԱԿԱՆ
ՅԱԶՈՂԵԼՈՒ ՀՆԱՐԲԸ
ԿԱՐ
ՌՕՉՈՒՍ ԳԵՐԻՒՍՏԱՆԻՆ ԶՈՒՈՒԹԵԱՆ
ԳԱՂՏ ՆԻՐԸ
Հարուստութիւն, տես թիւ 47:

ՄԱՍԻՍ Բ.
Սէկ խօսք մ'ալ ըսեմ հօրս վրայ, իր զաւկներուն վրայ չի խօսած: « Դուն անոր Հաննովը ըրած ծանաղարհորդութեանը վրայ անարգանք խօսեցար: Դուն իմ հայրս փերեզակ (չերչի) մը ըրիր: Դուն պարկը (չուկալ) անոր կ'անկը տուիր, ու աղքատին գաւազանն ալ ձեռքը: »
Ու անմիտ սիւքոր, դուն ինքզինքդ ոտքիդ տակն առեր կը կոխես երբոր կ'անարգես այն պղտիկը, որ կրնայ ինքզինքը մեծցունել իր սրտին ու գլխոյն զօրութեամբ, որ աղքատ ծնածին միակ հարըստութիւնն է: Վեղի ու քու խեղճ ընկերներուդ դէմ է որ

յաջորդութեան դուներ կը գտնես, երբոր յարգը վար կը դարնես անանկ մէկի մը: Դուն կերական սանդուղքին վարի աստիճանէն կ'սկսի պիտու վերինին հասնելու համար: « Դուն անանկին արտօնութիւնները կը պաշտպանես, որ սակիէ ու մետաքօն (իփթը) շոգացող սրահներու մէջ կը ծնին, ու արտօններով և ուրիշ մարդոց վրայ ունեցած մեծութիւններովն ծածկուած են: »
Դուն մեծերուն բարեկամ ես, Պարոն, և եմ աղքատին ճշմարիտ բարեկամը, որ հայրս կը փառաւորիմ իր պղտիկ ծնելուն ու միմիայն իր յատուկ արմանկրով բարձրաւարուն համար: « Ուրիշ երեւելի սեղանաւոր մ'ալ, բարեխառակ յար Վաֆիթ, նայեպէս պատիւ գըտաւ, ձեր մէջէն (աղքատ կարգէն) հասարակ գրագրի մը գործով սկսելուն համար: »
Կ'ըսեն թէ Փէրեզի իշխանն ինչ տանը մէջ ինչպէս գնտաւեղ (թօփուլ) մը վերցնելով իր կարգաւէր յաճարութիւնը

յայտնեց ու իրեն վաստկուց այն փաթիկ գործը՝ որ նախ իրեն զուցեր էին, ետքը աւելի մեծ գործ մը ու պիտու վերջը իր անչափ հարստութիւնը ու այն յաջող առիթները՝ որոնց մէջ փառաւոր կերպով մը փայլեցուց բնութեան այն պատմական ձիւղերը որով զինքը պատկեր էր: « Կընաւորութեան ժամանակի այս աշխատութիւնը յար Վաֆիթի փառալու մէկը եղաւ: Երբ, Պարոն, որ գուկեստի տեղ առնեմ այն չարախօսութիւնն ալ որ ըրեր էիր ձամբու գաւաղանին վրայօք, որով հօրս ձեռքը զարդարէր էիր Վրանքօթութէն մինչեւ Հաննովը: »
Այս գաւաղանը Վրանքութիւնն ձեռքն ալ կար, ինչպէս նաեւ ընկերութեան յետին կարգէն յառաջ եկած ուրիշ շատ մեծ մարդոց ալ: « Դուն գիտես որ զինուորական վիճակին մէջ ան գաւաղանը փամփուռ պայուսակին (ֆիլէթիկ) տակը կ'ըլլայ, ու կ'ըսուի Վաղըյն յար Վաֆիթ գաւաղանը, փամք, պաւ

տիւ անոր որ կրնայ զանիկա այն տեղէն դուրս հանել տալ: « Այս չափս բաւական է: « Ընդինք հիմա հիւք որդուցը, որ բնաւ երբեք իրենց հօրը չափ պատիւ չի պիտի կրնան ունենալ, մանաւանդ այն պատմական համար, որ իրենց ընթացքը մտած առաջին օրերը նուն կրնային ձեռք ընին իսկէ գաւաղանով մը ծանապարհօք գէլ: »
« Դուն, հայնան, պապաւան, բնախալիւն և արիւնքները կ'ըրէ որդուցը: « Ընդին Ռափիւր, Վրանքօթութի տանը գլուխը, ծնաւ ի 12 յուլիոսի 1773: « Սալման Ռափիւր, Վիլենայի տանը գլուխը, ծնաւ ի 9 սեպտեմբերի 1774: « Նաթհան Ռափիւր, Լոնտոնայի տանը գլուխը, ծնաւ ի 16 սեպտեմբերի 1777: « Հաւալ (Կարդուս) Ռափիւր, Նաբոլի տանը գլուխը, ծնաւ ի 24 սեպտեմբեր 1778: « Ես, Նէյմ (Սալման) Ռափիւր, Ա. խափառը կ'ըրէ, ինչպէս որ կ'ըսես, ծնուայ, ի 15

մայիսի 1792: « Տեր Լամբրէ հաւաքացեալ լիւր խօսքը անուամբ գրած գրքին մէջ ասանկ կ'ըսէ: « Երբոր ծառ մը մինակ է, հովերէն կը կործանուի տերեւներէն կը կապուուի ու իր ուտերը (տալ) բարձրանալու տեղը կը խոնարհին իբր թէ գետինը կը փնտռեն: »
« Երբոր տունկ (ֆիտան) մը մինակ է, արեւին տապուն (տաքութիւն) դէմ ապաւեն (սղեւածք եւր) մը չի գտնաւով կը թռուի, կը չորնայ, կը մեռնի: »
« Երբոր մարդ մինակ է, կարողութեան հովը զանիկա գետինը կը ծռէ, ու այս աշխարհի մեծամեծաց ցանկուածքն հիւթը կ'սպառէ: »
« Երբ միմիայն կը զոգբայն սին ու ծառին պէս մի ըլլայ, այլ իրարու հետ միացէք, իւրարու կ'անակ եղբւր ու իրար պատասպարեցէք: »
« Երբ ժամանակ իրարմէ բաժնուած ըլլայ, ու ամեն մարդ մինակ զինքը հոգայ, ուրիշ բան մի յուսաք տեսնելու: »

Թրքմենեան, Սէլէմէնեան և Սէլէմէնեան հետ, որ անխել ինքն ձեռքով սակավ լըտած են, և թիֆլիսի տեղակալը ասոնց ապրէլ-փետրեան վերջոյ երաշխաւորութիւն պիտի ուզէր իրենցմէ:

— Երկու երկուսը թիֆլիսի մէջ գլխաւորութիւն մը եղաւ. սոսկի տեսարան, բայց զքաղաքաւոր եղեւնագործութեան սանձ մը զնէլու համար շատ անգամ հարկաւոր: Գոյնի է որ 1851 ինքնաբեր տնային մէջ Տէրմենեանի մէջ գերաւորութիւն ընող պապագաւան մը յանկարծ անեւ ընկալեց եղաւ: Ինքնաբեր ու կառաւարութիւնը թիֆլիս շատ խաղաղ կողմիւններ ըրին, բայց մէկ շաւիղն անգամ չի կրցան գտնել: Սակայն չորս ամիսէ ետեւ իւր սպաննողները բռնըւեցան: Երկուսը մէկը Սիմեոն անուն գիւնդային, ամեն բան տեղն ի տեղը խոտովանեցաւ: Երկուսը թիֆլիսի հետ խօսք մէկ ընկալեց, այս ինքն գերաւոր, որ քիչ մը հարստութիւն ունէր, որ մը գիւնդայինը կը հրաւիրէին, կ'ապանեն սեւ նոյն իսկ գիւնդայինը մէջ կը թաղէին: Գոտտատանա կան ատենը բարակ քննութիւններէ և յանցաւորին խոտովանութիւնները ընէլէ ետեւ, Սիմեոն մահուան դատաւարաց և այս վճիռը կ'Պօլիս Երգարութեան Գերագոյն Բանին մէջ ալ վաւերացաւ, վերջապէս երկուսը թիֆլիսի օրը Սիմեոն իւր գիւնդային անունը գլխաւորեցաւ: Արմինը մինչեւ հետեւեալ օրը փողոցին մէջ մնաց ուրիշ չարագործաց օրինակ ըլլալու համար: Դադարեղբ խուռն բաղմութեամբ այս տխուր տեսարանին ներկայ էր:

— Երբոքային լրագիրներուն մէջ կը կարդանք, թէ Գաղղիոյ ձեռնարանին անգամ Պ. ալ Սուրի, Պ. Ն. Ռօշիլոն անուանի սեղանաւորը, Պ. Տրէստե և ուրիշ երեւելի անձինք քանի մը տարի առաջ Երուսաղէմի կողմերը ճանապարհորդութիւն ընելով, Սուրի, Գամր և ուրիշ հին քաղաքներուն տեղը և Գաւիթ մարգարէին գերեզմանը գտեր են:

Եւս գերեզմանին քարերը հիմա փարիզ տարուեր ու Լուվրի թանգարանին մէջ դրուեր են: Բարերը երկուս հատ են, մէկը կէսէն կտրած է և կտորը կտրուած: Ս. քան արձանագրութիւններ, զարդեր, բաղեղան և ձիթեղնայ ոտներ փորուած են:

ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ

Օմիւսնիլ Լիքաւայ լրագիրը կայսերական տէրութեան երկիրներուն մէջ երկրագործութեան ծաղիկները հարկաւորութեանը և ամբաւ օգուտներուն վրայ հետեւեալ գեղեցիկ գլխաւորութիւնները կ'ընէ:

« Երկրագործութիւնը, որ ազգաց սնունդից մայրն է, օսմանեան կառավարութեան ուղղութեանը արժանի բաներուն առաջինն է: Տաճկաստանի հողը այնպէս գերազանց, այնպէս ընդարձակ է և այնչափ բազմատեսակ և ամենաւնի պիտանի բերքեր ունի, որ իր բարեբաղի բնակիչները գերեզմանիկ վիճակի մը կրնայ հասնել, թէ որ մարդը փոթ ունենայ քիչ մը բնութեւն օգնելու: Ինքնութիւնը այս երկրին մէջ առատաձեւն է, բայց չի կրնար միմակ ինքը ընել ամեն բան: Իր քրտնիւն արգասաւորութիւնը աշխատողներէն շատերը կը թեթեւցնէ, բայց աշխատութեան բոլորովին չի կրնար ազատել: Երբեք տարածութեամբ երկիրներ անմշակ մնացած են, մինչև անգամ տէրութեան մայրաքաղաքին դուռը, երբոր այս մայրաքաղաքը պարտաւորեալ ցորեն բերել տարու, և ասանկով ալ է իւր սննդեանը համար Ռուսիային

մէն տարի ծանր տուրք մը կը վճարէ օտար ազգաց: Եւս ճամբաներ չենելով և հիները նորոգելով թէ որ փոխադրութեան միջոցները գիւրանան, երեսի վրայ մնացած շատ հողեր մշակութեւն կ'սկսին. ասկէց դործն ու բերքը կը շտանայ, հետեւեալ մասնաւորաց և տէրութեան հարստութիւնը կաւենայ: Կառավարութեւնը ըրած ծախքերուն մէջ խնայութիւն յիշուի գեւրագանց բան է, և որչափ գովելու ըլլանք քիչ է, բայց խնայութեանն աւելի հասարակաց հարստութեան տնային պէտք է լըստ կառավարողներուն հաստատու նպատակը: Փոխանակ կըստ թաթերուն մէկը միշտ թեթեւը չընելու, թէ որ միւսը աւելի ընցնելու նպատի և անանկով հաւասարակշռութիւնը գտնուի կամ պակասը կըստ աւելի ծանրացայ նէ, ամեն մարդու շահաւոր չըլլար մի:

Օտար մը, որուն հարստութեանը հաւասարող չի կայ և գիւնդայինութեւնը գերաւոր կը յաղթէ, ձիթեղնին, շատ ճարտարութիւն կրնայ Տաճկաստանի մէջ վերջին երեք տարուան մէջ, 1850 ին յունվարի մէջ չարագործաց աստիկ ցուրտ մը եղաւ, որուն նմանը այս երկրին մէջ չէր տեսնուած, և ձիթեղններուն մեծ մասը փճացաւ. մնացածներն ալ կիսկատար հոնք մը տուին: Տարին 50—60 միլիոն դուռու չի բերք կրնայցնէր որ դուռն կ'երթար, և աւելի կրնայցնէր վտանգի մէջ ենք: Սակայն անհամար վայրի ձիթեղններ կան ընտելութեամբ, որոնք պատուաւորով առատ պտուղ կ'ընեն: Եւս ձիթեղնները ժամանակով ձիթեղն տնտեսած գաղաթեւն մէջ փոխադրելն ալ իրատ օգտակար կրնայ ըլլալ, և ասոր համար տէրութեան կողմէն քաջաբերութիւնը շատ հարկաւոր է: Եւս բանը երկրագործութեան ժողովին յատուկ ուղղութեանը արժանի կը համարինք: »

ՎԻՃԱԿԱՐԳՈՒԹԻՒՆ

Գաղղիոյ կառավարութեան Ս. Լիքաւայ պաշտօնական լրագիրը նոյեմբեր 26 թուով հետեւեալ յօդուածը կը հրատարակէ Իսթանբուլ և Նորձեփոխի առեւտրական վիճակին վրայօր:

« Իսթանբուլի նաւահանգիստը ծովային ճանապարհաւ բոլոր Վալարիա մտած ու եղած փառքներուն կեդրոնական տեղին է: Զամաքային այս սինքն Գոտտալի ճամբով եղած առեւտուրը գլխաւորապէս աւստրիական շաքիւններուն միջոցով կ'ըլլայ Նորձեփոխի նաւահանգիստէն որ Պաքիզէլ քովն է: Եւս տուրքին գլխաւոր նիւթերն են տարազը (մանիֆաթուս) և ուրիշ արուեստական բաներ, որ աւելուան Եւրոպային կ'երթան հոն:

« Եւս տարի Նորձեփոխի ճամբով շատ ապրանք դուրս ելաւ: Սեւ ծովէն ու միջերկրական ծովէն բաղնալիս նաւերը գացին հոն: Նորձեփոխի նաւահանգիստը աւելի պիտի ծաղկի երբոր քիչ ատենէն գետեղեցիք չենուելու ըլլայ, որով մեծ գիւրութիւն պիտի ըլլայ նաւերուն ապրանք աւելուելու կամ պարպելու մասին: Սեւ փառքը մը պիտի շինուի: Գարձեալ Պաքիզէլին մինչև Նորձեփոխ ըստ շատ ճանապարհի մը չենութիւնը արդէն վաւերացած է: Եւս չենութիւններուն կատարումը գաղղիացի ճարտարագետի մը յանձնուած է:

« Իսթանբուլի նաւա թրանսիթանային հետ մեծ առեւտուր կ'ընէ, Բրանչ գետի ապրանքներուն հետ բուրդ փոխանակելով: Բայց իւր գլխաւոր առեւտուրը ծովու կողմէն է և մեծագոյն մարդ ցորեն է: Վալարիային շատ արժանի կ'ընէ, մանաւանդ ցորեն և եգիպտացորեն որ ընդ ամենը 300.000 գրիւն կը հասնի: Եւս ընդեղենները

երբեմն խոնաւ կ'ըլլան, որուն պատճառը մթերանոցներուն նուազութիւնը կամ գէշ կերպով չնուած ըլլալն է, որոնք առ հասարակ Գոտտալի շատ մօտ են:

« Կառավարութիւնը այս պակասութեան առաջին առեւտուր համար բարձր տեղ մը օրոշեց նոր փառքանոցներ շինելու համար: Եւս մտաւ առեւտրի մասին Վալարիա նշանաւոր երկիրներէն մէկն է և օրէ օր աւելանք կըստ վրայ է: Եւս համար բաւական է, որ հոնք քիչ մըն ալ աւելի իւր նախընտրելի կատարուի և ընտիր տեսակէ ցորենները աւելի ուղղութեամբ մարդուն:

« Գաղղիոյ գետով պատած ըլլալուն մշակութեան յատկացած է. փոխադրութեան միջոցները գիւրին և երաք ըլլալով մէկ շաքիւնուն մէջ 50.000 գրիւ ցորեն կամ ուրիշ ընդեղեն կ'ընայ տարուել Իսթանբուլ, անանկ որ մինչև միջին ամառուն կ'եսերը նախընտրաց տարուան հոնք քիչ մըն ալ նաւահանգիստին մթերանոցները մտնէ:

« Վալարիայի զանազան փարք նաւահանգիստներէն եղած արժանաց փոխադրութեւն համար 440 նաւ կը դուրս ելան, ամեն մէկը միջին հաշուով 100 տակաւաւալ մեծութեամբ: Եւս նաւերուն 300 ը պուրգար, 80 ը յոյն, 43 ը վալարիայի և միւստ իացի, 16 ը յոնիայի են: Եւս միջին զաւո 3 ալ խորութիւն նաւ կայ 1000 տակաւաւալ մեծութեամբ:

« Գետի նաւահանգիստը Իսթանբուլի մէջ 9 փարա կը վճարին իւրաքանչիւր տաւ կառաւարի համար, գետէն վեր Սեւ վրայի համար ալ կը տանին և արժանի բեռացած վար կ'ընան:

« Երկէց զատ Իսթանբուլի կ'ընան նաւա բուրդ, աղած միս, ճարպ, եղան մորթ, ծխախոտ, կոգի, տակաւաւալ, տախտակ եւայլն:

« Բուրգը Գոտտալի կամ ծովու ճամբով Վիեննա կամ ցամաքի ճամբով Թրանսիլանիա և Կալցիա կը խըկուի: Եւս Իսթանբուլի մօտ գտնուած մեծ դաշտին գլխաւոր բերքն է, որ 25 փարսանի տարածութեամբ երկիր մըն է, և ուր ամեն տարի 400.000 էն աւելի ունար կը ճարակին: 1851 ին Իսթանբուլի 284.000 հօրա բուրդ խըկուեցաւ Ստամբուլ:

« Վալարիայի մէջ ըստ արժանիքի ալ կան եղեցեալ կեդրոններ համար: 1851 ին Իսթանբուլի մէջ 5000 եղն, 3500 կով և 5000 ունար մորթուեցաւ: Սեւ կ'ընէ կուտայ 60—70 հօրայի չափ ճարպ (իւ կաղը) և 50 հօրայի չափ միս, որ կաղէն և արեւը կը չորցնեն: Նորայը Եւրոպա և Կ. Պօլիս կը խրկուի:

« 1851 ին 1.500.000 հօրա ճարպ, 19.000 հօրա աղած միս գուրս խրկուեցաւ:

« Վալարիա այս բերքերուն փոխարէն կ'առնէ գաղթաբերք, բամբակ, տարազ, երկաթ, գինի և արուեստական նիւթեր: »

ԻՐԱԳԻՐ
ՏՂԱՅՈՑ

ԱՄԵՐԻԿԱՆ ԲԱՆՅԱԿԱՆ

ՀԱՏՈՒԱԾ

ԻՐ.

ՍԵՐ ԸՆԴԵՐՆԷ:

Սիրեք ընկերք. բուս անձիւ պէս, Սեւ ընկեր ուրիշին ինչ որ չես ուզեր որ քեզի ընեն: Բայց ինչ կուզես որ ուրիշները քեզի ընեն, դու ալ աւանդ ըրէ:

Սինեւ բուս թշնամիներդ սիրէ. քեզ ատուներուն աղէկութիւն ըրէ, ու քեզ հաղածողներուն ու զրպարտողներուն համար աղօթք ըրէ: Եւս խնայով

պիտի ցուցնէք ձեր երկնաւոր հօրը զաւակները ըլլալով, որ իր արեգակը բարիններուն վրայ ալ կը ծագէ չարեւուն ալ ու իր անձրեւը արգարին վրայ ալ կը բերէ անիրաւին ալ:

Վրէժխնդրութիւն մի ըներ, ու քու կրած չարեացդ յիշատակը մի պաւ հեր:

Ուրիշներուն քեզի գէմ ըրած յանցանքին ներքէ, որ անոնք ալ քու կին ըրածներդ ներքէն:

Ինչպէս պիտի համարձակիւ Եւս տուցող սղորմութիւնը խնդրելու թէ որ դու մարդու մը գէմ սի կը պահես, Ինչպէս պիտի անոր ներքումը խնդրես երբոր դու լիւծ խնդրութիւն կ'ընես:

Սեւ բուս, թէ ինչպէս որ ուրիշները ինձի հետ վարուեցան, եւ ալ աւանակ պիտի վարուիմ անոնց հետ ու ամեն մէկին իրենց ինձի ըրածին պէս պիտի հատուցանեմ:

Չարին գէմ չար մի հատուցաներ և ոչ նախատանց գէմ նախատինք, ընդհանաւին, չարին փեմ զ'բարի ընելով առ, ու չարը բարի ընելով յաղթելու նայէ:

Եւս հայրը մէկ է. ինչու որ մեզ մի եւ նոյն Եւս առաջ առեղեց ու մեզ կուտէ (չամուս) շինեց. մենք աւանակ մէկ միտի ու մեծ գերեզման մըն ենք:

Սեւ ամենուս բաղդը մէկ է, մի եւ նոյն երկիրը մեզ ընդունեց. ճնած ժաւ մանտինիս, մի եւ նոյն ցաւերը մեր տըտաւալը փառքային, մէկ կերպով աղբերու սկանք, մէկ կերպով ալ կեանքերնէս պիտի վերջացնենք:

ՀԱՏՈՒԱԾ

ԻՐ.

ՎԵՐԻՆԷ:

Բուս ունեցածէդ ողորմութիւն տուր ու քու երեւոյ սղորմութիւն մի գարձներ. ասանկով արժանի կ'ըլլաս որ Եւս առաջ ալ իր աղբը քու վրայ կը գարձնէ:

Ունեցածիդ համեմատ ողորմութիւն տուր. թէ որ շատ ունիս շատ տուր, թէ որ քիչ ունիս՝ քիչ տուր, բայց այն քիչը՝ սրտանց տուր:

Եւս խնայով գտնւ մը կը գտնուի կարուտութեան օրերուդ համար: Ինչու որ Եւս առաջ կը տեսնի բարի գործքերը ու զանոնք կը յիշէ տապալային համար:

Եւս քաղաք ողորմիւր՝ Եւս տուցող փոխ տուր է. Եւս առաջ իր պարտքը կը վճարէ:

Եւս քաղաք տուածնիդ թեւեւ գաւաթ մը ջուր ալ ըլլայ զանիկա պաղղեղեցիներու համար, ան ալ անխնայ չի պիտի մնայ:

Չայերնիդ անօթի եղողներուն հետ բաժնեցէք, ու մերկ եղողը ծածկեցէք ձեր հանդ երձնեալով:

Եւս որ կը հնձք, եւ մի գտնուր ձեռքիդ ինկած համար (պոշաք) ժողովուր համար. ձգէ որ օտարակաւնը, որբը, այրին քեզի ետքը ժողովն զանոնք, որպէս զի Եւս տուցող օրհնութիւնը քու վրայ ըլլայ քու ամեն գործոցդ մէջ:

Գլխիդ վնասներուն վրայ որ պէս թէ դու վնասեալ ըլլայիր:

Ով որ աղքատաց կուտայ՝ կը հաւրտանայ, ով որ թշուառ եղողէն երես կը դարձնէ՝ ինք ալ թշուառ կ'ըլլայ:

Վայ անոր, որուն տկանը աղքատին ձայնին խուլացած է. որ մը ինք ալ պիտի աղաղակէ ու իր աղաղակին չի պիտի լսէ:

Տուր ու քեզի ալ կուտան. ուրիշներուն համար ձիւղ չափ գործածէ. ինչու որ դու ինչ չափով չափես ուրիշին համար, անոնք ալ նոյն չափով պիտի գործածեն քեզի համար:

ԽՄԲԱԳԻՐ—ՏՆՕՐԵՆ

Կ. Ս. ԻԹԻԻԾԵՄՆ: